

УДК 338.3:[631.15:635.1/.7](477.75)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ОВОЧІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ АР КРИМ

Дементьєв С.Ю. - аспірант

ПФ НУБіП України «Кримський агротехнологічний університет»

Виробництво продукції овочівництва є надзвичайно важливою та перспективною галуззю сільського господарства АР Крим. Аналіз сучасного стану має стати першим етапом підвищення ефективності виробництва овочів, а позначені перспективи – напрямками розвитку та вдосконалення ситуації, що склалася в овочівництві.

Ключові слова: овочівництво, стан, виробництво, перспективи.

Постановка проблеми. Реформування аграрного сектору економіки України, що розпочалось у 90-і роки минулого століття, поступово переходить на новий рівень – регулювання діяльності приватних підприємств. Реорганізація колективних форм господарювання спричинило виникнення великої кількості різних за розмірами приватних підприємств та господарств населення, що нині забезпечують продовольчу безпеку нашої країни та зайнятість сільського населення. Відмова від державного регулювання цін та асортименту продукції аграрних підприємств стала причиною того, що приватні підприємства виробляють лише найбільш рентабельні культури, а якщо їй від них не отримують прибуток, то просто виходять з цього бізнесу. Як наслідок цієї ситуації, все частіше можна спостерігати імпортні продукти харчування на вітчизняному ринку. Для покращення існуючої ситуації потрібен сучасний аналіз стану виробництва продукції овочівництва та розробка шляхів її покращення.

Аналіз останніх публікацій. Стан виробництва продукції овочівництва не є стабільним та одноманітним. Постійна зміна умов господарювання, впровадження у виробництво нових технологій, а також ситуації на ринку продовольчих товарів призводить до виникнення потреби комплексного та системного аналізу. В останні роки проблемі визначення стану та перспектив розвитку овочівництва присвячені праці Безуглого М.Д., Кваші С.М., Плугатарьової Т.І, Андрусяка Н.О, Поліщука О.О та інших. Проте дана проблема потребує постійного оновлення та є надзвичайно актуальною в усі часи.

Постановка завдання. Вивчення сучасного стану виробництва овочів в АР Крим та розробка перспективних напрямів його покращення.

Результати досліджень. Овочівництво є однією з найважливіших галузей сільського господарства будь-якої країни, що має забезпечувати продуктами першої необхідності населення відповідно до науково обґрунтованих норм споживання. Реформування аграрного сектору досить

суттєво сказалося на діяльності підприємств з виробництва продукції овочівництва, тому нині відбувається перебудова існуючої системи товаровиробництва на ринкові умови.

Найпершим кроком до подальшого розвитку аграрного сектору України має бути якісний та всебічний аналіз сучасного стану та умов виробництва овочів. Виходячи з того, що на сучасному етапі розвитку головною особою, що приймає управлінські рішення є досить часто господар підприємства, то аналіз має забезпечувати саме його потреби.

Найпомітнішим результатом реформ галузі овочівництва стала зміна головного типу товаровиробника – від великих колективних до малих та середніх приватних підприємств. Дані зміни привели до того, що майже половина усієї продукції сільського господарства, що виробляється в Україні, створена робітниками господарств населення. Стосовно овочівництва, тут господарства населення стали основним постачальником овочевої продукції, виробляючи більше 80 % усіх овочів (рис. 1).

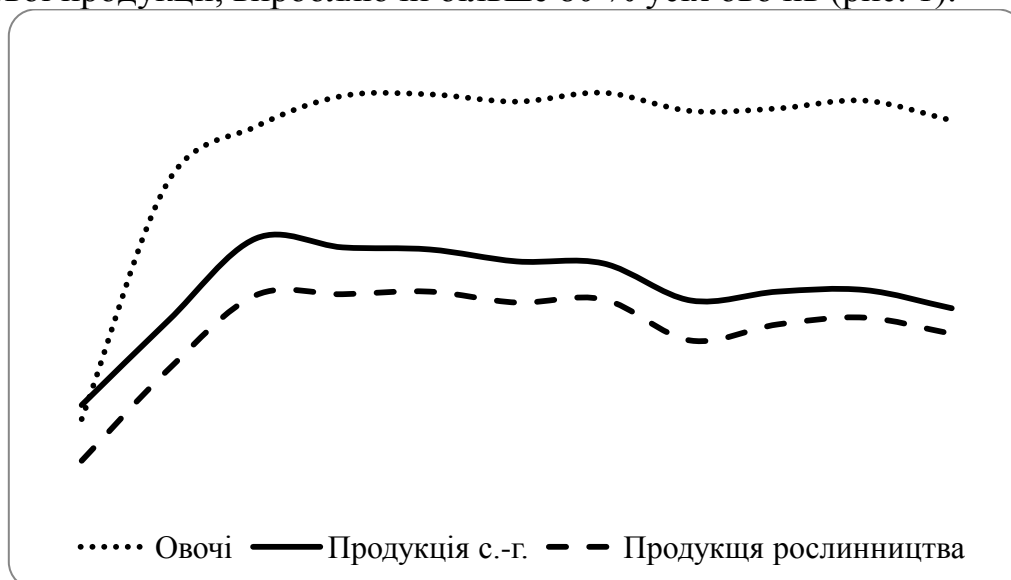

Рис. 1. Питома вага господарств населення у виробництві аграрної продукції, %

Джерело: розроблено автором на основі статистичних даних

З наведеного рисунку також слід відмітити незначне збільшення долі підприємств у виробництві овочів - на 5,3 % (в порівнянні з 2007 роком, коли було зафіксовано найбільшу долю господарств населення у виробництві овочів). Даний факт пояснюється поступовим збільшенням долі підприємств, що виробляють сільськогосподарську продукцію, порівняно із кількістю фізичних осіб-підприємців з 54,4% у 2007 до 68,8% у 2011 році.

Виробництво овочів в Україні носить нерівномірний характер. Кожний регіон та навіть конкретний виробник має певні особливості виробництва свіжих овочів. Предметом нашого дослідження виступають аграрні підприємства АР Крим, тому розглянемо більш детально стан виробництва та характерні риси саме в цьому регіоні.

Автономна Республіка Крим знаходиться на півдні України та належить до степової зони, що характеризується помірно теплою зимою та посушливим літом. Суттєвий вплив на клімат півострова оказують Чорне та Азовське море, а також Кримські гори. Територія АР Крим умовно поділена на 4 агрокліматичні зони: південно-бережну, степову, передгірську й гірську.

Найбільша частина півострову належить до степової зони, що за схожістю природно-кліматичних умов поділена на дві частини: західну та центрально-східну. Даний район, особливо його центральна частина є основним місцем вирощування овочів у відкритому ґрунті в АР Крим, оскільки характеризується сприятливими погодними умовами, доступом до зрошувальних систем, придатними ґрунтами та наявністю ринків збуту продукції. Передгірський район є також досить придатним для вирощування овочів, проте досить часто підприємства цієї частини автономії мають проблеми з доступом до Південно-Кримського каналу, що значно ускладнює та здорожує виробництво. Гірський та південно-бережний райони традиційно не використовуються для вирощування овочів через рельєф та іншу спеціалізацію території.

З усієї посівної площі сільськогосподарських культур в АР Крим (824 тис. га в 2011 році) овочів займають незначну частку – близько 2,9%. Дані виробництва овочів в АР Крим, що наведені в табл. 1, свідчать про поступове зростання площі вирощування овочів. Так, в 2011р. по відношенню до 1990 р. приріст склав 2,9 тис. га (14,01%). В той же час, урожайність овочів в АР Крим залишається досить низькою (до 184 ц/га), навіть порівняно з 1990 роком, хоча сучасні надбання науки та техніки дозволяють отримувати значно вищі урожаї, ніж на початку 90-х років минулого сторіччя.

Таблиця 1

Виробництво овочів в АР Крим

	Роки						2011р. до 1990р., %
	1990	2000	2008	2009	2010	2011	
Площа, з якої зібрано врожай, тис. га	20,7	21,8	17,3	22,5	23,1	23,6	114,01
Урожайність, ц/га	207	85	165	177	173	184	88,89
Валовий збір, тис. т	427,7	185,5	286,1	398,4	398,7	432,5	101,12

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Позитивною тенденцією можна назвати поступове збільшення врожайності в останні роки дослідження: відносно 2010 р. урожайність овочів зросла на 11 ц/га (6,35%). Аналіз даних також свідчить про зростання обсягу валової продукції в АР Крим на 1,12% в 2011 р. відносно 1990 р., проте це стало можливим завдяки розширенню площі, тобто інтенсивним шляхом, що не є перспективним. Проте якщо аналізувати стан виробництва

овочів відносно 2000 року, то стає зрозумілим, що прогрес в цій галузі беззаперечно є, адже зростання врожайності в 2011 р. склало 99 ц/га (116%), а валового збору – 247 ц/га (133%). Виходячи з цього, овочівництво АР Крим має добрі перспективи розвитку із збереженням цієї тенденції.

Як і в цілому по Україні, виробники овочів в АР Крим здатні повністю забезпечити потребу населення в свіжих овочах при мінімальній науково обґрунтованій нормі споживання 126 кг в рік на одну особу (рис. 2). Аналіз даних рисунку показав, що виробництво овочів на одну особу в АР Крим має стійку тенденцію до збільшення. Так, в 2011 році обсяг виробництва овочів на одну особу перевищив рівень 1990 року (на 15 кг або 8,9%). В той же час, зростання даного показнику в 2011 році відносно 2000 року складає 108 кг (142,1%), що демонструє серйозні перетворення в овочівництві АР Крим.

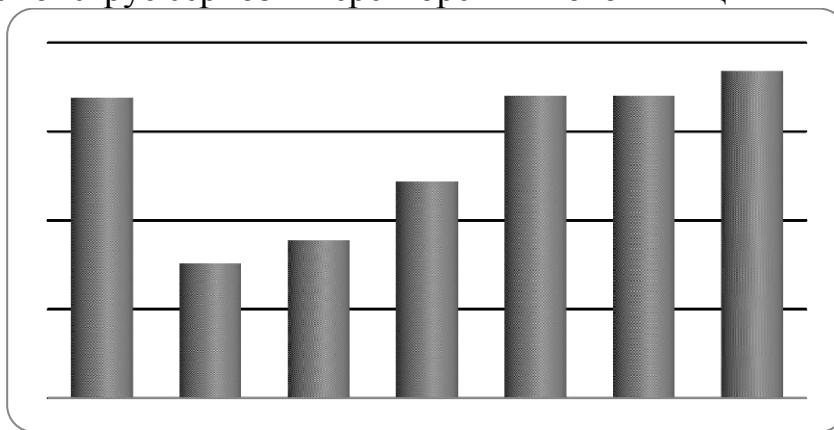

Рис. 2. Виробництво овочів на одну особу в АР Крим, кг/рік

Джерело: розроблено автором на основі даних [5]

Позитивним моментом розвитку виробництва овочів в АР Крим є той факт, що з початку світової фінансової кризи у 2008 році виробництво овочів не знизилося, а навіть зросло. Цей факт демонструє актуальність та привабливість даної галузі попри всі економічні та фінансові негаразди.

Важливою особливістю овочівництва АР Крим є крайня залежність від водних ресурсів. Саме тому, основне виробництво овочів зосереджено в районах, де є сприятливі ґрунти та доступ до Північнокримського каналу, чи інших зрошувальних систем. Проведений аналіз показав, що головними центрами виробництва свіжих овочів в АР Крим є 3 райони: Сімферопольський, Сакський та Джанкойський, що разом виробляють 38% загальної маси овочів (рис. 3).

Аналіз даних рисунку показав, що основне виробництво овочів в АР Крим зосереджено в центральній частині півострову. Здебільшого це обумовлено сприятливими природно-кліматичними умовами виробництва свіжих овочів, доступу до зрошувальних систем, а також розвиненою інфраструктурою та наявністю постійного попиту. Крім зазначених регіонів вагому долю у виробництві овочів в АР Крим займають Первомайський, Нижньогірський та Красногвардійський райони – 8%, 7% та 6% відповідно. Інші райони півострову в загальній структурі виробництва займають по 5%

(Кіровський, Красноперекіпський, Бахчисарайський) і менше (Ленінський, Раздольненський, Советський та Чорноморський).

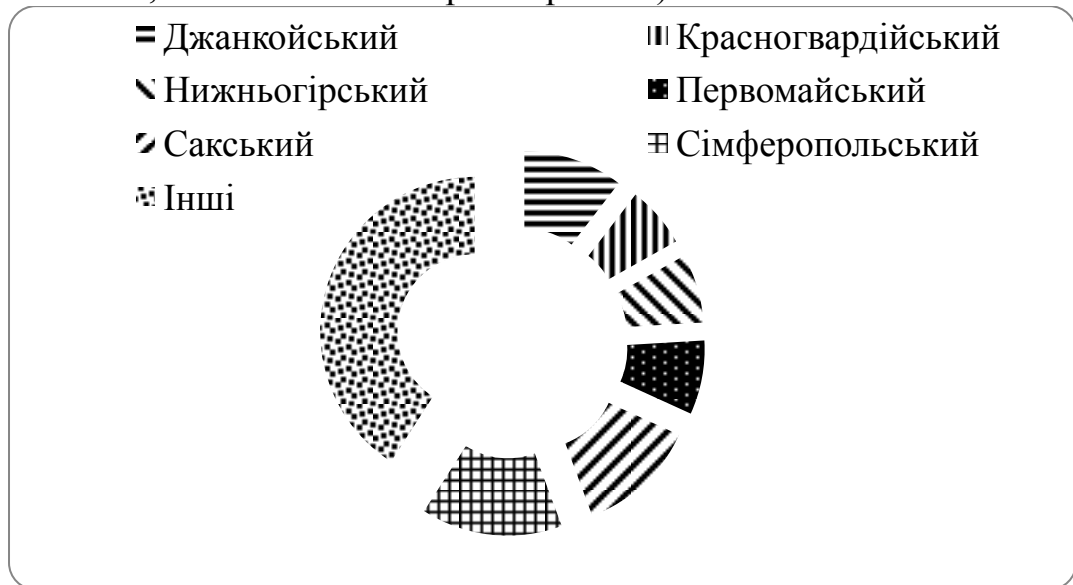

Рис. 3. Структура виробництва овочів в АР Крим за регіонами, в середньому за 2007-2011 роки

Джерело: розроблено автором на основі даних [5, с. 127]

На стан виробництва овочів впливають не лише природно-кліматичні умови, а й організаційно-економічні. Як і в цілому по Україні, вирощування овочів в АР Крим відбувається переважно в приватних господарствах населення. Статистичні дані свідчать, що в середньому за 2007-2011 рр. сільськогосподарські підприємства займають лише близько 12% в структурі виробництва овочів в АР Крим, виробляючи до 50 тис. т свіжих овочів. Такий рівень виробництва є незадовільним, оскільки на нашу думку основним постачальником овочів для населення мають бути крупно товарні підприємства, що здатні стабільно забезпечувати потребу населення в продуктах харчування. Таким чином, в сучасних умовах господарства населення, що на 88% забезпечують виробництво овочів в АР Крим, є гарантом продовольчої безпеки і допоки не відновиться великотоварне виробництво на необхідному рівні, влада має підтримувати існуючих виробників належним чином та створювати умови для їх ефективного функціонування.

Площа вирощування овочів, їх урожайність та валовий збір, беззаперечно, є важливими показниками. В той же час, для багатьох виробників найголовнішим та всеохоплюючим показником результативності виробництва є рівень рентабельності. Значення даного показника за попередній період досить часто є вирішальним для прийняття рішення щодо масштабу та асортименту виробництва на наступний період (рік). Проте не завжди такий підхід гарантує позитивний результат, адже сподівання високої віддачі від виробництва приваблює багатьох виробників, через що пропозиція товару на ринку зростає, а ціна, як наслідок, знижується, тим

самим спричиняє збитки. На рис. 4 зображена схожа ситуація, коли після значення рівня рентабельності виробництва овочів 75,6% в 2007 р., в 2008 р. цей показник склав лише 13,2%. Така нестабільність змушує інвесторів та потенційних виробників триматися осторонь ризикової галузі овочівництва.

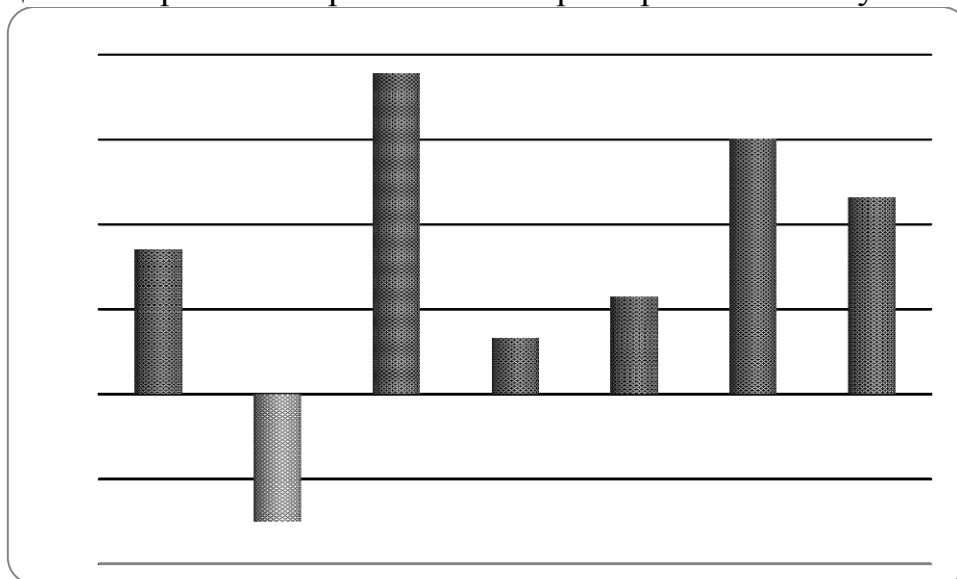

Рис. 4. Рівень рентабельності виробництва овочів відкритого ґрунту в сільськогосподарських підприємствах АР Крим, %

Джерело: розроблено автором на основі статистичних даних

З даних рисунку видно, що рівень рентабельності виробництва овочів в АР Крим не має стійкої тенденції розвитку, а в 2000 році взагалі спостерігалася збитковість на рівні 30%. Середній рівень рентабельності за 2007-2011 роки склав 43,72%, що є відносно достатнім значенням, проте варто приймати заходи із стабілізації ситуації на ринку для попередження різких коливань даного показнику. Вважаємо, що мінімальний рівень рентабельності, що отримують виробники овочів, має бути на рівні 30%. В іншому випадку не виникає можливості забезпечення процесу виробництва та зацікавленості в отриманих результатах. В даному випадку виробники повинні мати можливість розраховувати на допомогу влади або об'єднання виробників, а також розробляти бізнес-план з диверсифікації діяльності. Саме тому ми надаємо перевагу великотоварним виробникам з широким асортиментом продукції.

Проведений аналіз сучасного стану виробництва овочів показав, що Україна має великий потенціал до виробництва овочів не лише для забезпечення власного населення свіжою продукцією згідно рекомендованих норм вживання, але для займання важливої ролі на світовому ринку овочів. Сприятливі погодно-кліматичні умови, традиції виробництва овочів у населення дозволяють в найближчій перспективі розширювати виробництво овочів в Україні.

Південна частина України має спеціалізуватися на вирощуванні ранніх овочів для забезпечення населення та гостей країни. Особливістю даних

регіонів є залежність від доступу до зрошувальних систем (Південно-Кримський канал в АР Крим). За обсягами виробництва овочів на одну особу на рік АР Крим, як і вся Україна, забезпечена повністю: при нормі споживання овочів 126 кг виробляється в середньому за 2007-2011 роки 147 кг. Даний факт здебільшого пояснюється розширенням посівних площ на 14,01% (в 2011 році відносно 1990), адже рівень врожайності в середньому по АР Крим за 2007-2011 роки відносно 1990 знизився на 32,25 ц/га. Факт зниження урожайності овочів відносно 1990 року, на наш погляд, став наслідком зміни в організаційно-правовій формі виробників, тобто переходом від великотоварного виробництва до господарств населення, що наразі виробляють близько 88% овочів в Україні. В основному стан виробництва овочів є задовільним, проте потребує подальшого покращення та розвитку. Основним шляхом інтенсивного розвитку овочівництва АР Крим є підвищення ефективності функціонування окремих агропромислових підприємств.

Враховуючи сучасну ситуацію та тенденцію виробництва овочів в підприємствах АР Крим, наступні роки найімовірніше будуть характеризуватися збільшенням рівня врожайності та валового збору овочів. Рушійною силою для цього стане зростання рівня рентабельності вирощування овочів, а також державна підтримка, спрямована на розвиток інфраструктури аграрного ринку та будівництво сучасних овочесховищ, спрямованих на зменшення втрат при зберіганні та стабілізацію цін на овочі у міжсезоння. Це є досить серйозною проблемою, коли темпи виробництва свіжих овочів перевищують темпи створення інфраструктури для їх зберіганні та реалізації. Надлишок продукції восени суттєво знижує реалізаційну ціну на овочі, роблячи дане виробництво неефективним.

В той же час, не можна сказати, що виробники овочів захищеного ґрунту, що виробляють продукцію майже щорічно, мають високу рентабельність. Якщо й надалі не зміниться ситуація з ціною енергоресурсів для підприємств тепличного господарства, то дана галузь овочівництва буде й надалі знаходитись у важкому стані та програвати конкурентну боротьбу закордонним виробникам.

Конкуренція на ринку продовольчих товарів буде збільшуватися й внаслідок розширення потреб споживачів до різноманітної продукції. Остання роки спостерігається тенденція до бажання населення урізноманітнити своє харчування та зробити його більш якісним та здоровим. Виходячи з цього, виникає потреба в задоволенні потреб людей у свіжих овочах високої якості цілий рік, до того ж, широкого асортименту. Саме тут підприємства АР Крим можуть зайняти місце виробника ранньої продукції, задовольнивши потреби населення при високих прибутках для себе. Найбільш перспективним напрямом розвитку овочівництва відкритого ґрунту АР Крим, на нашу думку, має стати виробництво ранніх овочів для задоволення внутрішніх потреб півострову та експорту. Така стратегія

дозволить охопити великий сегмент ринку у міжсезоння та отримати високу ефективність виробництва.

Висновки. Проведений аналіз показав, що попри домінування господарств населення у виробництві овочів, сільськогосподарські підприємства поступово нарощують обсяги виробництва, досягнувши в 2011 р. рівня виробництва 1990 року. Такий валовий збір овочів задовольняє мінімальній потребі населення у вживанні свіжих овочів, що складає 126 кг на одну особу на рік. Найбільше виробництво овочів зосереджено в Сімферопольському, Сакському та Джанкойському районах, які разом виробляють 38% загальної маси овочів в АР Крим. Рівень рентабельності виробництва овочів є нестійким, та складає за роки дослідження від -30 до 75,6%. Така ситуація досить негативно впливає на привабливість галузі овочівництва в АР Крим.

Список використаних джерел:

1. Андрусак Н.О. Економічна ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області / Н.О. Андрусак // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – №2 – С. 169-173.

2. Безуглий М.Д. Стан, основні тенденції розвитку сільського господарства України протягом 2011 року та напрями розвитку в 2012 році / М.Д. Безуглий, С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 3-13.

3. Плугатарьова Т.І. Інтенсифікація овочівництва як вимога продовольчої безпеки / Т.І. Плугатарьова // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 166-169.

4. Поліщук О.О. Аналіз ефективності підприємств овочевої галузі / О.О. Поліщук // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2011. – № 76. – С. 56-61.

5. Основні економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств АР Крим. Статистичний збірник за 2011 рік/ [за ред. О. В. Нагнібеди] // Головне управління статистики в АР Крим. – Сімферополь, 2012. – 365 с.

Дементьев С.Ю. Современное состояние и перспективы производства овощеводства в АР Крым

Производство овощеводства является важной и перспективной отраслью сельского хозяйства АР Крым. Анализ современного состояния должен стать первым этапом повышения эффективности производства овощей, а обозначенные перспективы -

Dementyev S.Y. Current state and prospects of vegetable growing production in the Crimea

Production of vegetables is extremely important and promising sector of Crimean agriculture. Analysis of the current state should be the first step to increase the efficiency of production of vegetables, and identified prospects are areas of development and improvement of the situation in vegetable growing

направлениями развития и
совершенствования ситуации в
овощеводстве.

production.

Keywords: vegetable, state,
production prospects.

Ключевые слова: овощеводство,
состояние, производство, перспективы.